

Ольга Миколаївна СОБКО

кандидат економічних наук, доцент,
докторант,
кафедра економіки підприємств і корпорацій,
Тернопільський національний економічний університет
E-mail: olhasobko754@gmail.com

**КРЕАЦІЯ ВАРТОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ
ПІДПРИЄМСТВА ЯК СФЕРА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ**

Собко, О. М. Креація вартості інтелектуального капіталу підприємства як сфера формування конкурентних переваг [Текст] / Ольга Миколаївна Собко // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 4. – С. 120-128. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Досліджено методичні підходи до оцінки інтелектуального капіталу в теорії креації вартості підприємства. Доведено здатність інтелектуального капіталу до креації інтелектуальної доданої вартості підприємницькими структурами, що підвищує їх конкурентоспроможність. Проаналізовано переваги та недоліки від застосування на рівні приватних підприємств оціночної методики інтелектуальної доданої вартості. Визначено вектори формування вартісних конкурентних переваг у підприємницькому секторі Тернопільщини, що активізує розвиток регіону. Обґрунтовано доцільність використання вартісних конкурентних переваг підприємницьких структур для визначення регіональної спеціалізації, що є основним напрямом забезпечення локального розвитку.

Метою дослідження є новелізація векторів формування конкурентних переваг, які виникають у процесі креації вартості інтелектуального капіталу, а також економічне обґрунтування її поширення в межах підприємницького сектору молочної індустрії Тернопільщини.

Метод (методологія). У процесі дослідження для обґрунтованості положень, наведених у статті, використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: історико-логічний – при дослідженні теоретико-методичних підходів у теорії креації вартості підприємства, зокрема оцінки впливу інтелектуального капіталу; аналізу і синтезу – для зіставлення оціночних підходів до обрахунку величини показника доданої вартості; трактування поняття інтелектуальної доданої вартості, розрахунку коефіцієнтів використання людського, фінансового та структурного капіталів; порівняння і групування – для систематизації показників, застосованих для розрахунку величини доданої вартості приватного підприємства; графічний метод – для наочного представлення динаміки інтелектуальної доданої вартості, ефективності використання людського, фінансового та структурного капіталів приватного підприємства; абстрактно-логічний – для теоретичного узагальнення і формулювання висновків щодо резервів новелізації конкурентних переваг на основі креації вартості інтелектуального капіталу підприємства.

Результати. Виявлено переваги та недоліки застосування методики оцінки інтелектуального капіталу та його впливу на інтелектуальну додану вартість підприємницьких структур. Визначено резерви збільшення інтелектуальної доданої

© Ольга Миколаївна Собко, 2016

вартості приватного підприємства, що функціонує в молокопереробній галузі. Встановлено можливі сфери застосування окремих підходів у методиці інтелектуальної доданої вартості. Подано вектори новелізації конкурентних переваг для молокопереробного приватного підприємства, які можуть бути забезпечені в межах поліпшення функціонування фінансового та структурного інтелектуального капіталів.

Ключові слова: вартісні конкурентні переваги; інтелектуальний капітал; інтелектуальна додана вартість; креація вартості підприємства; структурний капітал; людський капітал.

Ol'ha Mykolayivna SOBKO

PhD in Economics,
Assistant Professor,
Doctoral Student,

Department of Economics of enterprises and corporations,
Ternopil National Economic University
E-mail: olhasobko754@gmail.com

CREATION OF ENTERPRISE INTELLECTUAL CAPITAL VALUE AS A SPHERE OF COMPETITIVE ADVANTAGES FORMATION

Abstract

Introduction. Methodical approach to the evaluation of intellectual capital in the theory of creation of enterprise value is investigated. The ability of intellectual capital for creation of intellectual added value by business structures, which increases their competitiveness, is proved. Advantages and disadvantages of the use of a valuation method of an intellectual added value at the level of private enterprises are analysed. Vectors of formation of cost competitive advantage in the business sector of Ternopil, which activates the development of the region, are defined. It is grounded the expediency of the use of cost competitive advantage of business structures for the determination of regional specialization, which is the main direction of the local development implementation.

Purpose. Novelisation of vectors of competitive advantages formation that arise in the process of creation of intellectual capital value and economic substantiation of its distribution within the business sector of dairy industry of Ternopil have become the aim of the research.

The method (methodology). The following general scientific and special methods have been used in the article: historical and logical method (in the course of investigation of the theoretical and methodological approaches in the theory of enterprise value creation, including the assessment of the impact of intellectual capital); method of analysis and synthesis (for comparison of the valuation approaches to calculation the size of value added indicator); method of interpretation of the concept of intellectual value added coefficient, calculation the coefficients of human, financial and structural capital; comparison and grouping (to systematize the indicators which are used to calculate value added coefficient of private enterprise); graphical method (for a visual representation of the dynamics of intellectual added value, efficient use of human, financial and structural capital of private enterprises); abstract and logical method (for theoretical generalization and formulation of conclusions as for the reserves of novelization of competitive advantage on the basis of creation of value of enterprise intellectual capital).

Results. *Advantages and disadvantages of methodology of intellectual capital assessing and its influence on the intellectual added value of businesses have been revealed. Intellectual reserves for the increase of intellectual added value of private companies, which operate in the dairy industry, have been outlined. Possible spheres of application of some approaches in the intellectual added value method have been defined. Vectors of novelisation of competitive advantages for milk processing private enterprise, which may be provided within improving the functioning of financial and structural intellectual capital, have been determined.*

Keywords: *cost competitive advantages; intellectual capital; intellectual added value; creation of enterprise value; structural capital; human capital.*

JEL classification: O150

Вступ

Забезпечення розвитку регіонів є важливою умовою гармонізації вітчизняної економічної політики з вимогами високорозвинених країн. Зважаючи на це, можемо стверджувати, що важливість і масштаби поширення децентралізації в Україні і надалі будуть залишатися ключовими домінантами в забезпеченні регіонального економічного зростання. Відтак, в українських реаліях, з одного боку, актуалізуються проблеми визначення регіональної спеціалізації, а з іншого – змінюються чинники її забезпечення. При цьому є низка чинників, які в умовах ринкової економіки продовжують залишатися незмінними, зокрема це розвинутий підприємницький сектор, раціональне використання виробничих ресурсів чи ефективне державне регулювання тощо. Однак «економіка знань» визначила й низку інших параметрів, без яких нині не можна забезпечити позитивних економічних трендів у регіоні, наприклад формування конструктивного міжсекторного партнерства, інтелектуалізація праці, екологічна орієнтованість виробництва, переважання вартісних конкурентних переваг тощо.

Із першої групи чинників найвагомніше значення має розвиток підприємницького сектору, який забезпечує зайнятість населення регіону та є важливим джерелом поповнення місцевих бюджетів. Принагідно зауважимо, що саме негативна динаміка підприємницьких структур у молокопереробній галузі є характерною ознакою дослідженого аграрного регіону – Тернопільської області [1, с. 201; 2; 3].

У переліку другої групи чинників економічне зростання базується винятково на розвитку інтелектуального капіталу, спроможного забезпечити транспарентність підприємства, підвищення інтелектомісткості виробництва та розширення обсягів екопродукції, тобто на розбудові вартісних конкурентних переваг, наголос на яких посилюється. Ось чому в наукових дослідженнях усе частіше спостерігаємо проблематику вивчення впливу інтелектуального капіталу на креацію вартості підприємств. Відтак, доцільність представлення оцінки впливу інтелектуального капіталу на креацію вартості молокопереробних підприємницьких структур і обґрунтування виникаючих на цій основі векторів новелізації їх конкурентних переваг не викликає сумнівів.

Розвиток теоретико-методичних підходів в управлінні вартістю підприємства обумовлений посиленням впливу інтелектуального капіталу, що є тенденцією економічного поступу сучасного суспільства. Принагідно зазначимо, що достатньо численні дослідження оцінки стану і динаміки інтелектуального капіталу, започатковані Л. Едвінсоном, К. Е Свейбі, знайшли логічне продовження в межах

концепції платформи вартості підприємства. Зважаючи на те, що креація вартості виступає як фундаментальна основа управління нею, то і вивчення методичних підходів до оцінки вияву тут інтелектуального капіталу продовжують залишатися актуальними напрямками сучасних наукових досліджень [4; 5; 6; 7; 8; 9].

Один із цікавих підходів до оцінки впливу інтелектуального капіталу на креацію вартості підприємства знаходимо в публікаціях А. Пуліча [10; 11]. Автор вводить у науковий обіг поняття «інтелектуальна додана вартість», а в методичній площині – низку оціночних показників, зокрема коефіцієнт інтелектуальної доданої вартості, коефіцієнти використання фінансового, людського та структурного капіталів [10; 11]. Модифікацію наведеної вище методики запропонувала дослідниця А. Уйвари-Гіль, провівши її апробацію на польських телекомунікаційних підприємствах [12, с. 180–186]. Зважаючи на переваги, які дає застосування в аналітичній роботі сучасних підприємств наведених вище оціночних підходів і враховуючи їх універсальний характер, вважаємо за доцільне провести їх апробацію в межах підприємницького сектора, що загалом активізуватиме його розвиток.

Мета статті

Метою написання статті є новелізація векторів формування конкурентних переваг, які виникають у процесі креації вартості інтелектуального капіталу, а також економічне обґрунтування її поширення в межах підприємницького сектору молочної індустрії Тернопільщини.

Виклад основного матеріалу дослідження

Пошук нових чинників конкурентних переваг для підприємницького молокопереробного сектору Тернопільщини дозволить покращити можливості на нарощення їх експортного потенціалу, що позитивно впливатиме на розвиток регіону. Однією із сфер, де нині активно формуються інтелектуальні чинники конкурентоспроможності, є функціонування інтелектуального капіталу. З метою економічного аргументування позитивного впливу інтелектуального капіталу на креацію вартості підприємств нами застосовано методику інтелектуальної доданої вартості А. Пуліча [10; 11].

Серед підприємницьких структур Тернопільської області, які функціонують у межах молокопереробної галузі, як об'єкт дослідження нами обрано ПП «Альма Віта». Власне, діяльність цього приватного підприємства, яка протягом останніх років активізувалася, у т. ч. і у сфері розвитку інтелектуального капіталу, дозволяє виявити резерви креації вартості. Саме вони і відобразатимуть вектори оновлення чинників вартісних конкурентних переваг, які спроможні забезпечити у найближчій перспективі для ПП «Альма Віта» вихід на європейські ринки.

Застосувавши методику інтелектуальної доданої вартості А. Пуліча, розрахуємо проміжний показники [10]:

- додана вартість:

$$VA = ЧД - ОП, \quad (1)$$

де VA – додана вартість, тис. грн;

$ЧД$ – чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн;

$ОП$ – операційні витрати, тис. грн.

Таким чином, отримаємо:

$$\begin{aligned}
VA_{2012} &= 93296 - 83274 = 10022 \text{ тис. грн.}; \\
VA_{2013} &= 92423 - 80216 = 12207 \text{ тис. грн.}; \\
VA_{2014} &= 98377 - 82371 = 16006 \text{ тис. грн.}; \\
VA_{2015} &= 107319 - 85012 = 22307 \text{ тис. грн.}
\end{aligned}$$

- структурний капітал:

$$Kc = VA - Kl, \quad (2)$$

де Kc – структурний капітал, тис. грн;

VA – додана вартість, тис. грн;

Kl – людський капітал, тис. грн.

Застосувавши формулу, отримуємо:

$$\begin{aligned}
Kc_{2012} &= 10022 - 5622 = 4400 \text{ тис. грн.}; \\
Kc_{2013} &= 12207 - 6756 = 5451 \text{ тис. грн.}; \\
Kc_{2014} &= 16006 - 8236 = 7770 \text{ тис. грн.}; \\
Kc_{2015} &= 22307 - 8356 = 13951 \text{ тис. грн.};
\end{aligned}$$

Розрахунок оціночних показників, зокрема коефіцієнта використання фінансового капіталу, коефіцієнта використання людського капіталу та коефіцієнта використання структурного капіталу, здійснимо за формулами [10]:

$$K_{\phi} = \frac{VA}{\Phi K}, \quad (3)$$

де K_{ϕ} – коефіцієнт використання фінансового капіталу;

VA – додана вартість, тис. грн;

ΦK – фінансовий капітал, тис. грн.

$$K_l = \frac{VA}{ЛК}, \quad (4)$$

де K_l – коефіцієнт використання людського капіталу;

VA – додана вартість, тис. грн;

$ЛК$ – людський капітал, тис. грн.

$$Kc = \frac{СК}{VA}, \quad (5)$$

де Kc – коефіцієнт використання структурного капіталу, тис. грн;

$СК$ – структурний капітал, тис. грн;

VA – додана вартість, тис. грн.

Результати обрахунку коефіцієнта використання фінансового капіталу ПП «Альма Віта» зображено на рис. 1.

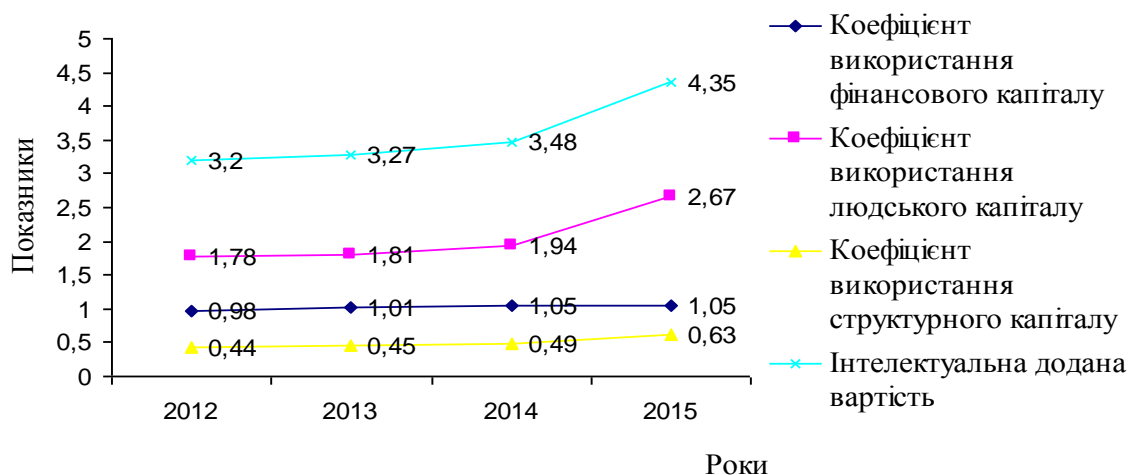

Рис. 1. Динаміка інтелектуальної доданої вартості ПП «Альма Віта» у 2012–2015 рр. *

**Розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства*

Отже, ПП «Альма Віта» протягом 2012–2015 рр. підвищувало ефективність використання усіх структурних елементів інтелектуального капіталу. Так протягом аналізованого періоду найвищого 1,5-кратного зростання досяг коефіцієнт використання людського капіталу. Певні упущення спостерігаються в ефективності використання структурного капіталу, де у 2015 р. не було забезпечено зростання порівняно із 2014 р. Незначне збільшення ефективності використання помітним було у частині фінансового капіталу. Загалом інтелектуальна додана вартість зросла у 1,4 раза, що цілком слушно може бути визнаним як позитивний момент у діяльності підприємства. Однак у результаті проведеного аналізу значні резерви креації інтелектуальної доданої вартості виявлені в підвищенні ефективності використання структурного та фінансового капіталів.

Не менш цікавим є також застосування наведеної вище методики, запропонованої А. Уйвари-Гіль, де при розрахунку доданої вартості додатково беруться до уваги і амортизаційні відрахування [12]. Застосувавши пропозицію А. Уйвари-Гіль для ПП «Альма Віта», отримаємо (рис. 2).

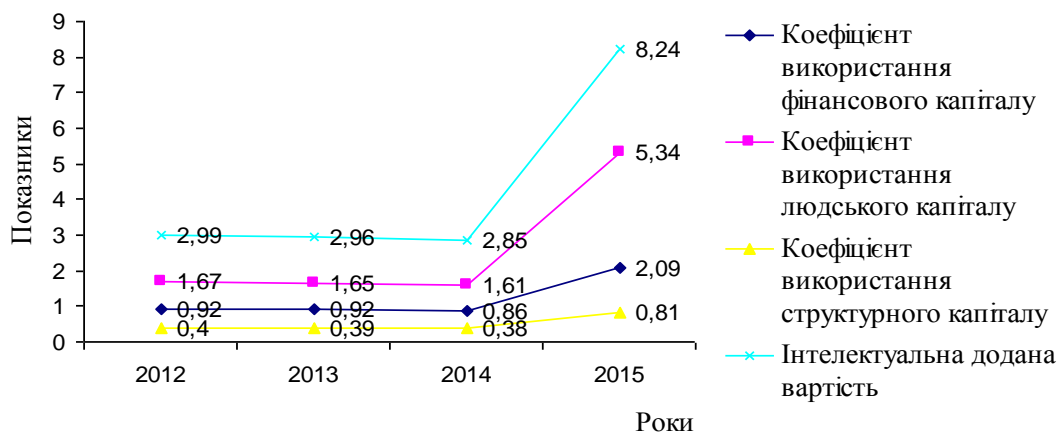

Рис. 2. Інтелектуальна додана вартість ПП «Альма Віта» у 2012–2015 рр. методом А. Уйвари-Гіль*

**Розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства*

Отже, інтелектуальна додана вартість на ПП «Альма Віта» у 2012–2015 рр. збільшилася у 2,8 раза. При цьому найвищою ефективністю характеризувалося використання людського капіталу, що є позитивним моментом. Дещо гіршою була динаміка ефективності використання фінансового капіталу, зокрема помітним було 2,2-кратне підвищення. Відповідно до отриманих вище результатів найнижчою ефективністю характеризувався структурний капітал. Таким чином, видно, що згідно з підходом А. Уйвари-Гіль ПП «Альма Віта» протягом у 2012–2015 рр. генерувало майже у 2 рази вищу інтелектуальну додану вартість. Власне усі показники є дещо вищими. При цьому зауважимо, що резерви креації інтелектуальної доданої вартості цілком збігаються за двома підходами. Хоча друга методика розрахунку показників дозволить здійснювати порівняльну оцінку відповідно до вимог британського Департаменту торгівлі і промисловості.

Розглянуті вище підходи до оцінки впливу інтелектуального капіталу на креацію інтелектуальної доданої вартості показали значні резерви її генерування на ПП «Альма Віта». Власне, поширення практики застосування методики інтелектуальної доданої вартості створює потенційні можливості формування нових конкурентних переваг для підприємницьких структур регіону.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Проведене дослідження може слугувати як економічне обґрунтування доцільності застосування методики інтелектуальної доданої вартості з метою оновлення чинників конкурентних переваг у підприємницькому секторі. Наведена методика інтелектуальної доданої вартості та її модифікована версія мають універсальний характер, оскільки сфера їх практичного застосування не залежить від форм власності, розміру чи галузевої приналежності підприємства. Результати проведеного аналізу інтелектуальної доданої вартості за двома підходами підтвердили рівнозначні можливості їх застосування, зважаючи на виявлену однакову динаміку оціночних показників. Перевагою уточнюючої методики є можливості проведення порівняльної оцінки на міжнародному рівні, що може бути важливо для підприємств, які здійснюють або планують реалізувати експортну діяльність. Водночас обидва підходи в методиці інтелектуальної доданої вартості дозволяють здійснювати моніторинг інтелектуального капіталу, встановлення резервів креації вартості та удосконалення на цій основі планування векторів оновлення конкурентних переваг.

Зважаючи на відносну новизну теорії інтелектуального капіталу, посилення його впливу в усіх сферах функціонування, у т. ч. – і в процесах креації вартості сучасних підприємств, очікуваною є поява нових оціночних методик. Пропонована нами публікація відкриває горизонти для вдосконалення технологій оцінки інтелектуального капіталу та розширення меж їх застосування, а її вивчення у подальших наукових розвідках є беззаперечним.

Список літератури

1. Статистичний збірник «Статистичний щорічник Тернопільської області за 2015 р.»; за ред. А. А. Чорного. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2016. – 421 с.
2. Обласна програма розвитку малого підприємництва у 2015–2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.oda.te.gov.ua/data/upload/.../main/.../program_mb_2015_2016.do.

3. Аналітичний звіт про стан та перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dkrp.gov.ua/files/042dbf480c.doc
4. Nita B. Metody wyceny i kształtowania wartości przedsiębiorstwa / B. Nita. – Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2007. – 241[1] s.
5. Chen, M. Ch.. An Empirical Investigation of the Relationship Between Intellectual Capital and Firms Market Value and Financial Performance / Ming Chin Chen, Shu Ju Cheng. // *Journal of Intellectual Capital*, 2005. – № 6 (2). – P. 159–176. <http://dx.doi.org/10.1108/14691930510592771>
6. Daryae, A. Intellectual Capital, Corporate Value and Corporate Governance (Evidence From Tehran Stock Exchange) / Abbasali Daryae, Abdolah Pakdel, Kamal Easapour, & Malek Mohamadi Khalafu. // *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*. – 2011. – № 5(12). – P. 821–826.
7. Asadi, L. Investigating the Effect of Intellectual Capital on the Value Creation of Companies Listed in Tehran Stock Exchange / Leila Asadi // *Science Road Publishing Corporation, Trends in Social Science*. – 2012. – № 2(1). – P. 2–12.
8. Alireza, M. S. A study of relations between intellectual capital components, market value and finance performance / Mosavi Seyed Alireza, Nekouezadeh, Ghaedi Mahnoosh. // *Journal of Business Management*. – 2012. – Vol. 6(4). – 1 February. – P. 1396–1403.
9. Iranmand, M. The effects of Intellectual Capital on Cost of Finance and Firm Value / Iranmand Mohsen, Moeinaddin Mahmoud, Shahmoradi Nasim, Forough // *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*. – 2014. – Vol. 4 (№2). P. 1–8.
10. Pulić, A. VAIC TM – an Accounting Tool for IC Management / A. Pulić // *International Journal of Technology Management*. – 2000. – Vol. 20. – № 5–8. – P. 702–714.
11. Pulić, A. Intellectual Capital – Does it Create or Destroy Value / Ante Pulić // *Measuring Business Excellence*. – 2004. – Vol. 8. – № 1. – P. 62–68.
12. Ujwary-Gil, A. Kapitał intelektualny a wartość rynkowa przedsiębiorstwa / A. Ujwary-Gil. – Warszawa: C. H. Beck, 2009. – 202 [1] s.
13. Петренко, В. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах: монографія ; [Текст] / В. П. Петренко. – Івано-Франківськ: Нова зоря, 2006 – 352 с.
14. Кісь, С. Я. Інтелектуалізація діяльності підприємств: доцільність, умови, технології: наукова монографія ; за заг. ред. В. П. Петренка [Текст] / С. Я. Кісь. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2015. – 269 с.

References

1. Chorny, A. A. (2016). *Statystyczny zbirnyk «Statystyczny shchorichnyk Ternopil's'koyi oblasti za 2015 r.»*. Ternopil': Holovne upravlinnya statystyky u Ternopil's'kiy oblasti.
2. *Oblasna prohrama rozvytku maloho pidpryyemnytstva u 2015–2016 rr.* (2016). Retrieved from: www.oda.te.gov.ua/data/upload/.../main/.../program_mb_2015_2016.doc
3. *Analitichnyy zvit pro stan ta perspektyvy rozvytku maloho ta seredn'oho pidpryyemnytstva v Ukrayini.* (n.d.). Retrieved from: www.dkrp.gov.ua/files/042dbf480c.doc
4. Nyta, B. (2007). *Metody wyceny i kształtowania wartości przedsiębiorstwa*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne. [in Poland].
5. Ming Chin Chen, Shu Ju Cheng, & Yuhchang Hwang. (2005). An Empirical Investigation of the Relationship Between Intellectual Capital and Firms Market Value and Financial Performance. *Journal of Intellectual Capital*, 6 (2), 159-176. <http://dx.doi.org/10.1108/14691930510592771> [in English].

-
6. Abbasali Daryaei, Abdollah Pakdel, Kamal Easapour, & Malek Mohamadi Khalafli. (2011). Intellectual Capital, Corporate Value and Corporate Governance (Evidence From Tehran Stock Exchange). *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, 5(12), 821-826. [in English].
 7. Asadi, L. (2012). Investigating the Effect of Intellectual Capital on the Value Creation of Companies Listed in Tehran Stock Exchange. *Science Road Publishing Corporation, Trends in Social Science*, 2(1), 2-12. [in English].
 8. Mosavi Seyed Alireza, Nekouei-zadeh, Ghaedi Mahnoosh (2012). A study of relations between intellectual capital components, market value and finance performance. *Journal of Business Management*. Vol. 6(4). P 1396-1403, 1 February, 2012. [in English].
 9. Iranmand Mohsen, Moeinaddin Mahmoud, Shahmoradi Nasim, Forough (2014) The effects of Intellectual Capital on Cost of Finance and Firm Value. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, Vol. 4, No. 2, April, pp. 1-8. [in English].
 10. Pulić, A. (2000). VAIC™ an Accounting Tool for IC Management. *International Journal of Technology Management*, 20, 702-714. [in English].
 11. Pulić, A. (2004). Intellectual Capital – Does it Create or Destroy Value. *Measuring Business Excellence*. 8, 62-68. [in English].
 12. Ujwary-Gil, A. (2009). *Kapitał intelektualny a wartość rynkowa przedsiębiorstwa*. Warszawa: C. H. Beck. [in Poland].
 13. Petrenko, V. (2006). *Upravlinnia protsesamy intelektokorystuvannia v sotsial'no-ekonomichnykh systemakh* [Management intellectual processes in socio-economic systems]. Ivano-Frankivs'k: Nova zoria. [in Ukrainian].
 14. Kis', S. Ya. (2015). *Intelektualizatsiia diial'nosti pidpriemstv: dotsil'nist', umovy, tekhnologii* [Intellectual activity of enterprises: expediency, provided, technology]. Ivano-Frankivs'k: IFNTUNH. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.11.2016 р.